

»Lutherska» tankar i Anders Frostensons psalmer

LARS-OLLE ARMGARD

Denna essä är inspirerad av Alva Ekströms avhandling om Anders Frostenson (AF), *Inget är skapat utanför. Teologi och kontext i Anders Frostensons författarskap*, Karlstad 2006 samt av viktiga bidrag av Inge Löfström, Per Olof Nisser, Rune Pär Olofsson, Inger Selander och Sven-Åke Selander (se litteraturförteckning).

Mitt syfte är att skissera drag i en teologisk hållning som framträder vid en läsning av AF:s egna psalmer i Den svenska psalmboken 1986. Jag tar inte hänsyn till psalmernas skiftande tillkomsttider och samband med hans biografi, fastän jag några gånger lyfter fram vad som är allmänt känt om hans liv och egna uttalanden. De lundensiska och danska teologer som förekommer i essän lyfts fram för att ge profil åt tankegångar i AF:s psalmer. Frågan om i vad mån de faktiskt påverkat AF lämnar jag här öppen. Också vad gäller för luthersk folkkyrklighet och pietistiskt färgad väckelsefromhet karakteristiska tankegångar undviker jag genetiska anspråk och hävdar endast att de föreligger på ett i AF:s psalmer som helhet enligt min bedömning väl integrerat sätt. Min utgångspunkt är att AF:s psalmer genomgående är allmänt brukade och kända. Förekommande psalmcitat är därför mera att förstå som illustrationer än som belägg. Mitt bidrag syftar till att lyfta fram reflexioner om hur de kan ses som tillsammans förmedlande en teologisk helhetssyn i en brytningstid.

Treenigheten och en inkluderande hållning

»Som ett klockspel hör jag dig, heliga Treenighet» (ps 338:1). Jag tolkar Treenighetens roll som ett uttryck för AF:s ambition att ur ett helhetsperspektiv levandegöra centrala element i det kristna trosinnehållet för sin tids människor. Treenigheten som explicit term förekommer däremot inte i övrigt i AF:s psalmer. Inte heller som genomfört formschema förekommer

den ofta i AF:s psalmer. Dock finns den i ps 341 och i översättningar av latinska hymner.

AF var en lärd person med en djup och omfattande kännedom om Bibeln och den kristna traditionen med tonvikt på lutherdomen i vid mening. Han har en tydlig strävan att gestalta bibliskt och dogmatiskt stoff så, att traditioner och tankemönster, som ofta spelas ut mot varandra, av honom inkluderas och integreras i den teologi vi möter i hans samlade psalmer i Psalmboken. Därigenom kan människor med olika tyngdpunkter och betoningar vad gäller den kristna tron känna igen sig och finna identifikationsmöjligheter, som behövs inte minst i mötet mellan gammalt och nytt samhälle.

Treenigheten som ett klockspel med olika klanger och toner manar fram bilden av den kristna livstolkningen i AF:s psalmer som en komposition, där de olika tonerna inte ljuder samtidigt, inte lika ofta och inte lika starkt, men med för AF karakteristiska förtecken.

Skapelsen och behovet av återställelse

»[...] allt sin källa har i Dig, heliga Treenighet» (ps 338:3). I AF:s psalmer är glädjen över Guds skapelse och dess rika mångfald med djur och natur grundläggande inte minst i bildspråk och symbolvärld. Naturen framträder som en källa till lovsång och som en bild av den himmelska tillvaron och av Guds kärlek: »Guds kärlek är som stranden och som gräset, är vind och vidd och ett oändligt hem» (ps 289:1), »Gud har gett fågeln dess vingar. Gud har gett åt blommorna färgen» (ps 341:1) och »Tusen stjärnor glimmar. Gud vet allas namn. Alla rymdens stjärnor bär hans namn» (ps 342:1).

Tankar om en i sig tvetydig skapelse och om naturens suckan på grund av människoslåktets avfall lyfts inte fram. Däremot är gemenskapen enligt AF:s teologi på det mänskliga planet tydligt skadad och i behov av återställelse. Vad som också är skadat är den oomvända människans förmåga att glädja sig över skapelsen och dess skönhet liksom den självklara hemkänslan i tillvaron. Som vi skall se går vägen till en förändring nödvändigtvis genom den enskildes omvändelse och avgörelse i tro.

Avgörelsen och livet i tro

»En och en vi måste stiga till det kors som allt försonar, att oss helt åt honom viga som i himlens rike tronar» (ps 102:2). Den enskildes personliga avgörelse är central i AF:s teologi såsom denna kommer till uttryck i hans psalmer. Explicit är den sparsamt uttryckt. Den utgör emellertid i stället ofta en mer eller mindre tydligt gestaltad och förutsatt väg till det nya livet i tro. I avgörelsen är den enskilde ensam inför korset men avgörelsen är samtidigt vägen in i en förlorad mänsklig gemenskap, bort från ensamheten. Livet i tro leder från en upplevelse av utanförskap till delaktighet i tillvaron: »Låt mig få möta någon jag alltid gick förbi, att vi i djupet varsnar ett jag, ett du, ett vi. Du som gör allting nytt» (ps 599:4). Den med avgörelsen i väckelserörelser med pietistiska förtecken ofta förbundna upplevelsen av att vara »en gäst och främling» (Lina Sandells ps 322) ersätts i AF:s teologi av en närmast motsatt rörelse nämligen inte bort från utan in i denna skapelsens värld och den mänskliga gemenskapen i samhället: »Försoningens dag och uppståndelsens dag har kommit, och allt är förändrat. Gå ut i den! Äg vad i Kristus du har. Den värld som är hans på dig väntar» (ps 601:1). I och genom avgörelsen och det nya livet i tro öppnas den omvändes ögon för Gud och skapelsens skönhet och goda gåvor: »Guds härlighet blir uppenbar, där Jesus är mottagen» (436:4). Vi kan känna igen tankemönster i Sören Kierkegaards författarskap: Den som likt Abraham lägger sitt liv i Guds hand får i trons avgörelse det tillbaka i gemenskap och glädje över tillvaron (Frygt og Bæven, 1843).

Det finns sålunda i AF:s psalmer ett väckelsesdrag med betoning av den individuella avgörelsen. Men detta drag förenas med en ny hemkänsla i denna världen som platsen för mötet med Gud i en luthersk folkkyrklig anda. Vi kan känna igen AF:s inkluderande hållning med integrering av ofta oförenade drag i kristen tradition. Trons »nya» livshållning ger en hemkänsla även i den »gamla» världen.

Gudomlig och mänsklig kärlek

Vi kan i AF:s psalmer känna igen tankegångar liknande dem som framföres i den i Lund under AF:s studietid verksamme lutherske teologen Anders Nygrens författarskap. I sitt mycket inflytelserika stora arbete *Den kristna kärlekstanken genom tiderna* (första delen 1930 och senare delen 1936)

tecknar han vad han kallar två grundmotiv. Det ena, som enligt Nygren är styrande inom Nya Testamentet och senare inom kristen tradition tydligast är gestaltat av Martin Luther, benämner Nygren agape, en nytestamentlig grekisk term för kärlek, främst Guds kärlek. Agapemotivet bygger på ett betonande av att det endast är Gud som är aktiv i mötet mellan Gud och människa. Gud söker i sin kärlek människan utan att några mänskliga strävanden samverkar. Någon väg från människans nedifrån och uppåt till Gud och den gudomliga verkligheten finns enligt agapemotivet inte och svaret på Guds handlande är människans bejakande i tro. Vad Nygren säger om den villkorlösa och människan upprättande gudomliga kärleken under termen agape står nära vad AF uttrycker i sina psalmer: »Av Guds kärlek pånyttfött, liv får hjärtat som var dött. Öppen himmel strålar klar över själ som ängslad var» (ps 40:5) och »Jesus är ute och söker, stannar och böjer sig ner, säger mitt namn, och jag svarar: Herre, åt dig jag mig ger» (ps 225:5).

Vad Nygren säger om en mänsklig livshållning och mänsklig kärlek under termen eros och som han återfinner bland annat i texter med platonska rötter även inom kristen tradition möter vi emellertid inte i AF:s psalmer. Den oomvända människans situation präglas enligt AF av upplevd oro och ångest, synd och skam, instängdhet och fruktan för onda makter. Den oomvända upplever en desorientering och ett famlande i en kaotisk tillvaro. Därmed präglas den oomvändes hållning inte så mycket av tilltro till det egna sökandet efter att på egen hand finna sin livsväg och att »förverkliga sig själv» i och genom egna strävanden. Den livshållning som Nygren betecknar som eros förutsätter, tycks det mig, en upplevd mänsklig frihet att söka och närma sig Gud och de gudomliga kraftkällorna. AF med sin betoning av den upplevda ofriheten för den oomvända står helt främmande härför. Nygrens egen personliga hållning som luthersk teolog och förkunnare synes mig däremot i sak stå nära den AF ger uttryck för, något som inte minst hans »Tolkning av Pauli brev till romarna» (1944) visar.

På korset tar Jesus Kristus på sig våra bördor och utsatthet och gör människor delaktiga av det försonade nya livet i tro. Det handlar med väckelsens språk om »det saliga bytet»: »Han sin förlåtelse ger dig när du din synd honom ger. Då blir du hans. Från hans kärlek inget kan skilja dig mer» (ps 225:2) och »Plågorna tog Jesus. Allas synd han bar, tog den bort. Men glädjen lämnade han kvar» (ps 611:2).

Guds kärlek är annorlunda än människors, men den mänskliga kärleken kan i och genom det frigörande mötet med Guds kärlek vitaliseras och förvandlas, bli mera lik denna: »Våga vara den du i Kristus är» (ps 87:1) och »Skuld och rädsla trycker dig inte mer. Nu är du fri att älska och tjäna dem som du möter, Jesus som bor i dem» (ps 87:3). Genom att det sålunda i AF:s psalmer tydligt gestaltas hur det eviga livet och människans frigörande förvandling redan är på gång blir distansen mellan Guds kärlek och människans delaktighet i denna inte lika stor och betonad som i mycken annan inte minst luthersk teologi.

Vittnesbördet i väckelsens anda

Enligt AF upplever sålunda den oomvända människan sin situation som präglad av utsatthet, ofrihet och desorientering. Det behövs därför egentligen inte någon kraftfull domsförkunnelse med avslöjande av människans tillkortakommande och behov av förnyelse på djupet. Domstanken ersätts i AF:s psalmer av en positiv bild av det kristna livet mot en mörk bakgrund och lockar därmed till avgörelse i tro. Botkampen, som ofta lyfts fram inom en väckelsetradition med pietistiska förtecken, spelar inte heller någon utförd central roll i AF:s psalmer, även om det i dem kan talas om »bot»: »Öppna ditt hjärta i bön och bot» (ps 39:3). Snarare ter sig AF:s psalmer som vittnesbörd från en omvänd och avgjord människa, som redan lämnat sitt liv helt i Guds händer. Med botkampen bakom sig vill han nu i sin nya livsform både själv »våga vara den du i Kristus är» (ps 87:1) och utan att vara påträngande uppmana andra omvända men ännu »ljumma» människor till detsamma. Det synes mig nämligen som om »den dagliga omvändelsen» enligt luthersk tradition i psalmerna tonas ner till förmån för ett den omvändes behov av fördjupad helgelse i pietistisk anda snarare än en upprepad omvändelse.

AF:s psalmer kan te sig som ett personligt vittnesbörd från en av gudsmötet präglad människa. De står redan härigenom nära mycket av teologin i väckelsens sångskatt. Samtidigt befinner de sig inte minst i själva tonfallet fjärran från sådana väckelsepsalmer som »Ingen hinner fram till den eviga ron som sig ej eldigt framtränger» (ps 265:1).

Kyrkan, Ordet och nattvarden

Det finns i AF:s psalmer tillsammans med influenser från väckelsemiljöerna en för dessa ofta främmande hemkänsla i Kyrkan som institution i allmänhet och i den lutherska folkkyrkan och dess traditioner i synnerhet. Egendomligt nog förekommer emellertid dopet inte alls som tema i AF:s psalmer. »Lova Herren i hans kyrka» (ps 7:4). Här möter det förkunnade Ordet och här erbjuds det materiellt gestaltade Ordet i nattvarden. »Därför att Ordet bland oss bor blir världen aldrig stum» (ps 377:1). Här återställs den förlorade skapelsegivna gemenskapen mellan människor i trons samhörighet: »Lemmarna är många, kroppen är en, Jesu Kristi kyrka» (ps 61:5). Och här ges delaktighet i rörelsen utåt mot hela mänskligheten och skapelsen i dess fullhet. Här lämnas ingen och inget utanför: »Låt ingen stanna utanför, men gör oss till en kropp, ett bröd, en längtan genom varje dag, en bön: kom Herre Jesus snart!» (ps 73:3)

Det personliga gudsmötet och den individuella avgörelsen hålls samman med öppenheten för den gränslösa gemenskapen och samhörigheten: »Ett enda bröd och en enda mänsklighet.» Väckelsetraditionen kan sägas lyfta fram det personligt subjektiva och individuella i gudsmötet. Kyrkan kan sägas stå för det objektiva och kollektiva i en kristen livsform. Båda ter sig i AF:s psalmer som lika nödvändiga och integrerade i en helhet. – Personligen anar jag också mystiska erfarenheter av alltings enhet i Gud, där motsättningarna upphävs i en unio mystica.

Det är enligt AF:s psalmer ofrånkomligt att den personliga avgörelsen och det sakramentala livet i kyrkan i en integrerad helhet har att ta sig uttryck i en beredskap att följa Jesus Kristus till »de nedersta» och dela hans och dessa människors lidanden: »Öster, väster, norr och söder korsets armar överskygga: alla äro våra bröder som på jorden bo och bygga. Då vi bröders bördor bära, med och för varandra lida, är oss Kristus åter nära, vandrar osedd vid vår sida» (ps 102:5).

Vi möter sålunda än en gång uttryck för hur AF i sina psalmer håller samman och inkluderar element från både väckelsetradition och luthersk kyrkofromhet. Vi kan känna igen drag av den nya starka betoningen av Kyrkan som möter i lundensisk teologi under hans studietid. Med rötter i den mellansvenska unglyrklygheten och under inspiration från bland andra Nathan Söderblom lyfter bland andra teologen och kyrkomannen Gustaf

Aulèn redan i sin inflytelserika och ständigt förnyade »Den allmänliga kristna tron» (1923 och senare upplagor) fram Kyrkan i allmänhet och därmed i förlängningen den konkreta Svenska kyrkan.

Samhället och kallelsen

Det moderna urbana samhället präglas enligt AF:s psalmer av jäkt och stress: »Genom gatans trängsel bar du själv ditt kors. Kom och var oss nära mitt i stadens sorl» (ps 499:1) »Timmarna i möda, hets och rusningstid tillhör dig – ej bara tyst och ensam tid» (499:3). Den enskilde uppfattas som ensam och samtidigt ofri i en tillvaro utan begriplig ordning och struktur. Det finns en instängdhet i det egna och i nuet: »Som källor utan vatten och moln som drivs omkring är de som av sin frihet blott vid sig själva binds och överförs till andra sin egen fångenskap, en ödslighet ur händer som tog men aldrig gav» (ps 590:1). Vi kan känna igen föreställningen om en postmodern värld utan övergripande och sammanhangsskapande »stora berättelser». Genomgående tycks mig psalmerna mera uttrycka ett beklagande konstaterande av en sådan faktisk verklighet än en dom över denna. Det finns i psalmerna mera av delaktighet i än av avståndstagande från denna urbana tillvaro. »Mitt i dagens brådska, i min arbetstid jag ditt bord behöver och din starka frid» (ps 499:5).

Men också i detta moderna urbana samhälle händer det: »Jesus från Nasaret går här fram än som i gången tid» (ps 39:1). Han ger den som i tro tar emot honom ett helt nytt liv i frihet från instängdheten i sig själv och sin egen trånga värld. Han ger delaktighet i ett liv präglad av öppenhet och gemenskap, kärlek och tjänst och ett perspektiv som spränger tidens och rummets gränser. Den omvände kan glädja sig över och lovprisa sin Gud för livet. »Högt i stjärnehimlen kan vi dig ej finna, men i människovimlet är du bland oss, Gud» och »Där du är finns det ljus och mening, där är varje människa älskad och förstådd» (ps 25:1 och 5).

AF uppfattar sig som personligen kallad till poet och psalmdiktare. Det kan tolkas som en tillämpning av den lutherska kallelsetanken. AF finner styrka i övertygelsen om sitt eget av Gud givna uppdrag i tjänst åt dagens människor. Med en imponerande målmedvetenhet fullföljer han sin kallelse.

Men hur mycket av en allmän tolkning av mänskligt liv utifrån en luthersk kallelselära kan vi finna i AF:s psalmer? Vi kan jämföra med vad en

annan luthersk teolog i AF:s lundensiska studiemiljö har att säga nämligen Gustaf Wingren i sin avhandling »Luthers lära om kallelsen» (1942). Här framställs hur Martin Luther tolkar allt slags mänskligt arbete och slit i familj och samhälle som Skaparens sätt att uppehålla sin skapade värld genom människor oberoende av deras tro eller otro. Här framställs hur människor fostras i och genom kallelselivet och drivs till att i tro ta emot evangeliet. Denna allmänna tolkning av kallelsen har inte någon markerad plats i AF:s psalmer. Det synes snarare för honom vara – på ett för mig tilltalande sätt – angeläget att inte göra anspråk på att kunna konkret peka ut vad som är i linje med vad Gud genom människor vill ha utträttat i samhället och vad som inte är det. Det finns föga av glorifiering av arbete och slit liksom föga av moraliserande samhällskritik av pekpinnekaraktär. Det finns sålunda inte heller tydliga uttryck för att vägen till kristen tro skulle gå via upplevelsen av otillräcklighet och skuld i just det samhällseliga livet i kallelsen, där lagens andra bruk enligt mycken luthersk tradition är i verksamhet.

Däremot är det, som framgått, mycket klart markerat i AF:s psalmer att den omvända och avgjorde i tron kallas ut i denna världen med dess många-handa uppgifter och inte bort från den – i linje med Martin Luthers program. Den omvända och avgjorde är kallad att följa den lidande Kristus i spåren och själv möta lidande och utsatta människor, bära deras bördor och därmed fostras och helgas som Martin Luther beskriver det i sin kallelselära.

Vi kan lätt känna igen bilder och stämningar från Nils Ferlins diktning och värld, där AF själv kände sig hemma (se Alva Ekströms avhandling). Att tro är en livshållning i aktivt handlande. Det gäller för den troende att söka upp nöden och lidandet där det finns, och där finns också Jesus Kristus. Den troende kristne har att ta sin övertygelse om den gudomliga närvaron bland »de nedersta» på allvar och överskrida vardagslivets begränsningar till familj och yrkesliv. I det folkkyrkliga lutherska arvet och dess kallelselära har ju traditionellt tyngdpunkten legat på hemhörigheten i den kollektiva gemenskapen och på troheten i de givna förhållandena mera än på förpliktelsen att överskrida gränserna och själv söka sig vidare. Det synes mig att det i AF:s psalmer är det gränsöverskridande draget i väckelsearvet i kombination med det moderna samhällets individualism och möjligheter till egna livsvägar som gör sig gällande i AF:s psalmer.

Eller ur ett annat perspektiv: pietism och modern individualism söker bevara friheten och gränsöverskridandet utan att människor hamnar i kaos. Den frigjorda människan behöver ett rum, en struktur och ett bärande sammanhang att vara i. I AF:s psalmer gestaltas ett samspel mellan en pietistisk hållning och en luthersk folkkyrklighet att svara mot människors behov i en brytningstid!- Så ter sig AF, med Per Olof Nissers träffande formulering, som »en rebell med sinne för strukturer».

Den helige Ande och evighetshoppet

Den helige Ande är för AF i psalmerna en förändrande gudomlig kraft i kyrkan och i den troendes liv. Den föder i människor Jesu Kristi sinnelag. Genom den blir människor realiter helade och renade. Den för människor samman i en öppnande gemenskap: »O Guds Ande, du som lever i din kyrka, är dess liv, du som genom all vår strävan skapar något som förblir, o Guds, du som föder i oss Jesu sinnelag, vi av glädje flödar över, tackar dig var nyfödd dag» (ps 367:2) och »O Guds Ande, du förenar oss som från varann kom bort. Led oss, ge en tro som längre än vår blick och tanke når» (ps 367:3). Det tycks mig som AF i grunden talar till människor som redan känner den helige Ande som en realitet och manar dem att fördjupa tilliten. Evigheten är genom den helige Ande liksom genom Skaparen och Sonen och därmed genom Treenigheten i dess fullhet närvarande i nuet liksom den fanns i begynnelsen och vid tidens slut. Så vävs hela historien ihop och människor i nuet får sin plats i ett strukturerat och meningsfullt helt.

Detta moderna urbana samhälles motbild är för AF uppenbarligen hans egen landsbygdsvärld med dess enligt honom självklara gemenskap mellan människor och mellan människor och deras djur och natur. För den avgjorde får emellertid också det moderna urbana samhället en glans och en lyster genom att förstås som också det Guds skapade värld, uppfylld av gudomlig närvaro. Skönheten i tillvaron i stort och smått ter sig som en gåva åt den troende människan, som med av den helige Ande öppnade ögon får nåden att bli varse och tacka för Guds närvaro i sin skapelse liksom med förväntan se fram emot en förnyad tillvaro vid horisonten. Evighetshoppet och visionen av en värld präglad av evig sommar stärker människors förståelse av att ha ett hem i världen i och genom Guds kärlek. Människor får en

plats i den historia, som Bibeln berättar, och blir samtida med de bibliska gestalterna: »Inga avstånd mer, ej främlingskap, och tiden genomträngd av Guds ´idag´, med Abraham är du och jag kamrat» (ps 396:2).

Psalmer i en brytningstid – några sammanfattande reflexioner

AF:s psalmer passar för människor i en brytningstid. En sådan är övergången från ett äldre landsbygdssamhälle till ett modernt urbant samhälle. En stor del av de svenska psalmbrukarna hade och har ännu – liksom AF själv – rötter i det gamla samhället och känner inte sällan en längtan tillbaka till detta, samtidigt som de i nuet för det mesta lever i ett helt nytt och annorlunda samhälle och delar dess villkor utan att ännu känna sig riktigt hemma i det.

AF lyfter fram övertygelsen om den gudomliga närvaron också i dagens moderna urbana samhälle men utan att, som jag ser det, på djupet själv känna sig riktigt självklart hemma i det. Staden och i synnerhet storstaden som en bild av och symbol för det eviga livet och Guds rike med dess mångfald och rikedom på mänskliga möten och fruktbara olika livsformer i samspel ligger inte nära till hands i AF:s psalmer.

Det finns i vår tid en stark svensk naturkänsla och ett romantiserande av den nordiska sommaren som en höjdpunkt och som föremål för längtan och drömmar. Denna nordiska natur- och sommarkänsla knyter AF:s psalmer tydligt an till både som symbol för en andlig verklighet i nuet och för en livsform att drömma om att uppleva i det kommande Guds rike.

AF:s psalmer passar också människor i brytningen mellan en kollektivistisk folkkyrklig hållning och en väckelsens och den moderna urbana tidens individualiserande inriktning med betoning av den enskildes personliga avgörelse och livsval. Vad AF i sina psalmer gör är att i en personligt utformad teologisk helhet hålla samman individualismen med tryggheten och bärkraften i en kollektiv struktur.

I en s.k. postmodern tid, med tonvikt på individuella strävanden och med en frånvaro av gemensamma livstolkningar, manar AF i sina psalmer till personlig avgörelse och förmedlar »den stora kristna berättelsen». Människor får ett sammanhang att finna vila och ro i men också trygghet att i frihet gå utöver de konventionella gränserna dit Jesus Kristus kallar. Men

utan den personliga avgörelsen ter sig även för AF själv uppenbarligen situationen för människan i dagens värld som precis så i sig tömd på mening som det idag ofta hävdas. Det ter sig därför upplysande att tolka AF:s psalmer som hemmahörande i en brytningstid med postmoderna förtecken. I sina psalmer rör sig AF inom en bred tradition med reformatoriska förtecken. I denna möter vi både luthersk folkkyrklighet och väckelse med pietistiska förtecken och en underström av erfarenheter av alltings enhet i Gud – unio mystica – och drömmar om »ett oändligt hem» (ps 289) och »en sommar som aldrig tar slut» (ps 311:2).

Summary

This essay describes Anders Frostenson's theological position as it is expressed in the hymns he has written which are included in the 1986 edition of the Church of Sweden Hymnal. The hymns are interpreted in this essay as an entity and few biographical or historical elements are discussed.

Anders Frostenson (AF) is rooted in the Lutheran Church tradition. During his academic studies in Lund during the 1930's he met such representatives of this tradition as Gustaf Aulén, Anders Nygren and Gustaf Wingren. This essay presents and discusses the similarities and differences in thinking between AF and these other theologians.

The hymns express an attitude of inclusiveness. Tradition and patterns of thinking which are often contrasted with one another are instead integrated in AF's hymns, enabling people of different backgrounds to relate to the hymns, especially in their juxtaposition of older, traditional times with modern society.

AF's hymns connect ideas of faith and free will with an enhanced vision of this world as the meeting place for God, as is often expressed in popular (»folk») Lutheran church spirit. His hymns seem at times to be personal statements by a very strong-minded person. At the same time there is emphasis on the Church as an institution and the liberal Swedish Lutheran Church in particular.

Communion as an open and inclusively unbounded fellowship is praised in many hymns. Baptism is, on the other hand, only mentioned in passing. This essay implies that the hymns also include underlying mystical experiences of oneness with God – unio mystica. AF is supportive of modern,

urban society, yet he also expresses a sense of being an outsider – a common feeling in our times.

AF's hymns are suited to people living in a time of transition as they identify the divine presence in our modern lives, yet his use of traditional symbols offer spiritual sustenance from the world of one's childhood.

The hymns express a strong feeling for nature and the Nordic summer – both as an earthly reality and symbolic of a spiritual world. AF's hymns are also suited to our post-modern times because they combine the aspect of free will with feelings of security provided by a structured community in the form of the Church. The »great Biblical story« is again and again recounted in the hymns. This provides an individual with a meaningful context; an »eternal home« and »a summer that never ends«.

Litteratur

- Aulén, Gustaf, *Den allmänneliga kristna tron*. Lund 1957 (flera uppl.)
- Ekström, Alva, *Inget är skapat utanför. Teologi och kontext i Anders Frostensons författarskap*. Karlstad University Studies 2006:16
- Kierkegaard, Sören, *Frygt og Bæven*. København 1843 (flera uppl.)
- Löfström, Inge, »Arbetsplats Lund« i: *Guds kärlek är som stranden och som gräset*. En bok om Anders Frostenson. Stockholm 1996 s 45–53
- Nisser, Per Olof, *Ett samband att beakta – psalm, psalmbok, samhälle*. Lund 2005
- Nygren, Anders, *Den kristna kärlekstanken genom tiderna. Eros och agape*. Stockholm Första delen 1930, Andra delen 1936
- Nygren, Anders, *Tolkning av Pauli brev till romarna*. Stockholm 1944
- Olofsson, Rune Pär, »...och ett oändligt hem«. *Om Anders Frostensons väg till den nya psalmen*. Bohuslänningen 1981
- Selander, Inger, *O hur saligt att få vandra. Motiv och symboler i den frikyrkliga sången*. Stockholm 1980
- Selander, Sven-Åke, »Den nya sången«. *Den anglosachsiska väckelsesångens genombrott i Sverige*. Lund 1973
- Wingren, Gustaf, *Luthers lära om kallelsen*. Lund 1942